

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เป้าหมายหลักที่สำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาประเทศ คือ ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยเชื่อกันว่าความเจริญเติบโตไม่ว่าจะของรายได้หรือผลผลิตสามารถแก้ไขปัญหาคความยากจนอันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาอื่นๆได้ตามมา จึงทำให้ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นเป้าหมายประการหนึ่งของรัฐในการพัฒนาประเทศ แต่ในอีกด้านหนึ่งนั้นผลของการพัฒนาประเทศโดยมีเป้าหมายหลักดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาในด้านต่างๆ ตามมาหลายประการ เช่น ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ของประชาชน ทำให้ช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวยยิ่งห่างกันมากขึ้น ผลประโยชน์ส่วนใหญ่ตกอยู่กับกลุ่มนายทุน แทนที่จะเป็นประชาชนในระดับรากหญ้าซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ และปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมลง

แม้ว่าที่ผ่านมาประเทศไทยมีอัตราความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่สูงอย่างต่อเนื่องจากอดีต แต่หลังจากวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจและการเงินในปี พ.ศ.2540 ส่งผลให้การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศชะงักงัน ภาคอุตสาหกรรมและภาคเกษตรกรรมเกิดการชะลอตัว กิจกรรมหลายแห่งต้องปิดตัวลง เกิดปัญหาการว่างงาน และปัญหาภาระหนี้สินตามมา ซึ่งจากวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจและการเงินดังกล่าว ทำให้มีความพยายามของหลายๆส่วนในการที่จะช่วยกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งมีหลายแนวความคิด หลายแนวทางในการแก้ไขปัญห โดยหนึ่งในหลายๆแนวความคิดนั้นก็คือ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งเป็นแนวความคิดที่ยึดถือทางสายกลาง ใช้ชีวิตความเป็นอยู่แบบเรียบง่ายและพอเพียง แนวความคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมี 3 ขั้นตอนดังนี้ คือ ขั้นแรก พึ่งตนเองให้ได้ทั้งด้านเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ โดยการทำการเกษตรแบบผสมผสาน แล้วจึงไปสู่ ขั้นที่สอง คือการแลกเปลี่ยนสินค้าที่ผลิตได้กับท้องถิ่นใกล้เคียง หากยังมีผลผลิตเหลือจึงไปสู่ ขั้นที่สาม คือการส่งสินค้าไปสู่ตลาดภายนอกและต่างประเทศ

จากวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจและการเงินในปี 2540 และความตื่นตัวในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้รัฐบาลภายใต้การนำของพันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งเข้ามาบริหารประเทศในช่วงหลังจากเกิดวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจและการเงิน ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับรากหญ้าและเชื่อว่าการเจริญเติบโตจะยั่งยืนได้ต้องมาจากรากฐานที่แข็งแรงและมั่นคง ทำให้รัฐบาลมีนโยบายเร่งด่วนหลายประการเพื่อที่จะนำไปสู่การพัฒนาในระดับรากหญ้า (ณัฐนันท์, 2547 : 3) เช่น โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โครงการธนาคารประชาชน โครงการพักชำระหนี้และลดภาระหนี้ให้แก่เกษตรกรรายย่อย โครงการฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรหลังการพักชำระหนี้ โครงการประกันสุขภาพถ้วนหน้า 30 บาท และโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์

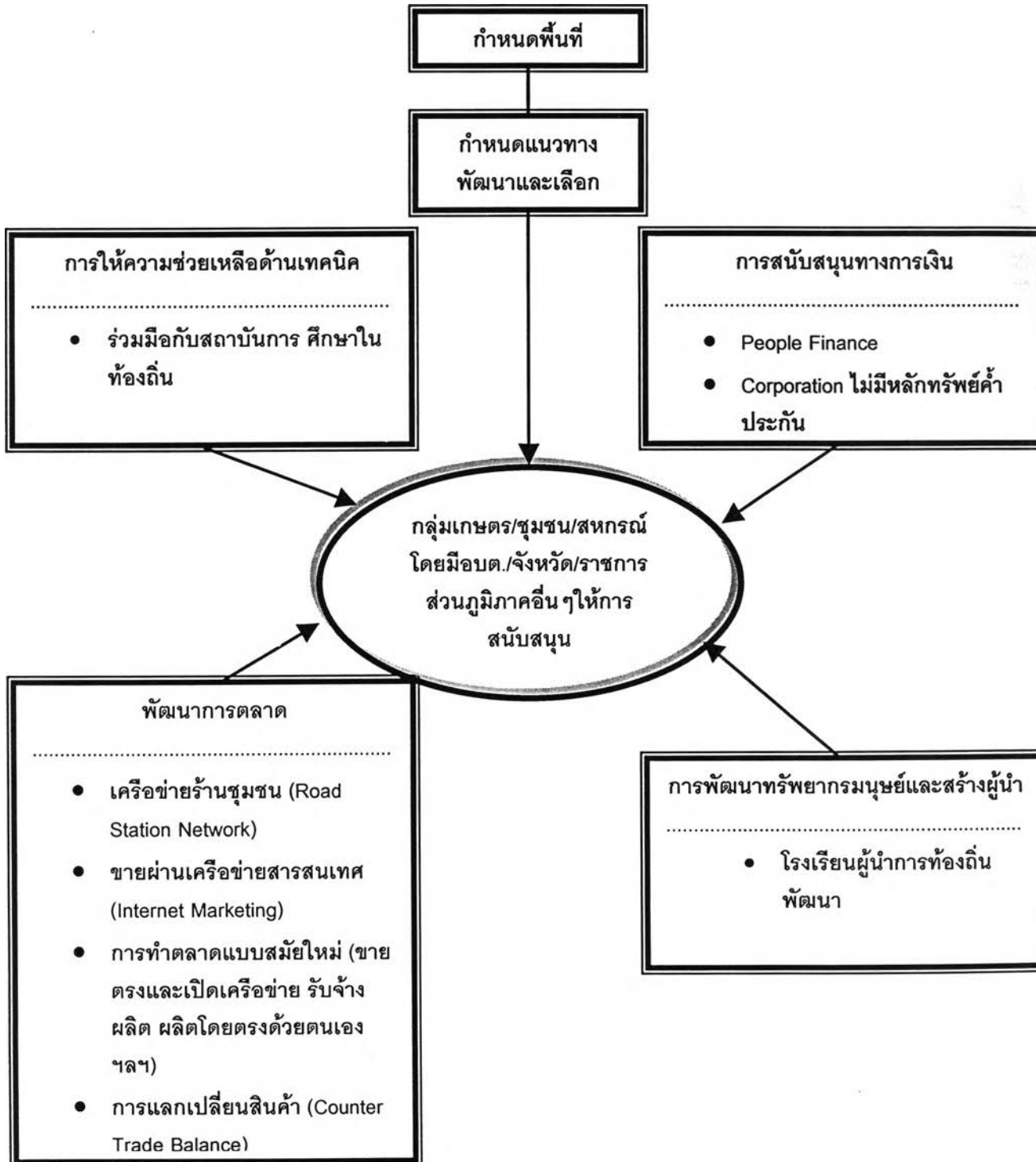
หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product หรือ OTOP) ถือเป็นหนึ่งในโครงการที่รัฐบาลให้ความสำคัญมาก ซึ่งโครงการนี้ถือเป็นแนวคิดการสร้างรายได้โดยการพึ่งตนเอง เพื่อให้ชุมชนได้นำวัตถุดิบและภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่มาผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์เป็นของตัวเอง โดยรัฐบาลได้มีการประชาสัมพันธ์และจัดงานแสดงสินค้าที่เป็นผลิตภัณฑ์ OTOP อย่างต่อเนื่อง มีการจัดการประกวดและคัดเลือกผลิตภัณฑ์สุดยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ทำให้ประชาชนทั่วไปหันมานิยมสินค้าชุมชนมากขึ้นจนสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนในระดับรากหญ้าได้มากขึ้น

โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์เกิดจากการที่รัฐบาลได้ให้ความสำคัญในเรื่องการพึ่งตนเองและการพัฒนาชุมชนมากขึ้น ซึ่งกรอบแนวคิดในการดำเนินโครงการนี้สามารถแสดงได้ดังภาพที่ 1.1 และแนวคิดสามารถสรุปได้ดังนี้ (เรวัต, 2547 : 1-2)

1. แนวคิดของโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์เป็นแนวคิดที่ต้องการให้แต่ละหมู่บ้านหรือตำบลมีผลิตภัณฑ์หลัก 1 ประเภท ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้วัตถุดิบ ทรัพยากร และภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. แนวคิดของโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์เป็นแนวคิดเพื่อสนับสนุนหรือส่งเสริมให้ท้องถิ่นสามารถสร้างผลิตภัณฑ์และตลาดสำหรับผลิตภัณฑ์นั้นๆ
3. แนวคิดของโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์เป็นแนวคิดที่เน้นขบวนการสร้างรายได้จากผลิตภัณฑ์ในแต่ละหมู่บ้านหรือตำบลอันจะนำไปสู่การบรรเทาปัญหาการอพยพย้ายถิ่นไปสู่เมืองใหญ่ และช่วยสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้เกิดขึ้น

4. แนวคิดของโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์เป็นเครื่องมือกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยการรวมตัวเป็นเครือข่ายภายในตำบล

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดของการพัฒนาโดยประชาชนมีส่วนร่วม : หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์

หลังจากที่รัฐบาลมีนโยบายจัดตั้งโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์เกิดขึ้นนั้น ทำให้แต่ละหมู่บ้านหรือตำบลมีการคิดสรรผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของตัวเองในการเข้าร่วมโครงการ ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์ที่เข้าร่วมโครงการมีจำนวนมากและมีหลากหลายประเภท สามารถแบ่งออกเป็นหมวดต่างๆ ได้ดังนี้ คือ หมวดอาหาร หมวดเครื่องดื่ม หมวดเครื่องใช้และเครื่องประดับ ตกแต่ง หมวดศิลปะประดิษฐ์ของที่ระลึก หมวดสมุนไพรที่ไม่ใช่อาหารและยา หมวดผ้าและเครื่องแต่งกาย

ผ้าไหมเป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งในหมวดผ้าและเครื่องแต่งกายที่มีการส่งเข้าร่วมโครงการเป็นจำนวนมากและได้รับความนิยมอย่างสูงในบรรดาสินค้าที่เข้าร่วมโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ จากผู้บริโภคทั้งในประเทศและต่างประเทศ เนื่องจากผ้าไหมจัดเป็นงานหัตถกรรมที่ถือได้ว่าเป็นความประณีตงดงาม และการทอผ้าไหมไทยยังเป็นการแสดงออกถึงศิลปะพื้นบ้าน รวมทั้งเอกลักษณ์เฉพาะตัวของท้องถิ่นนั้นได้อีกด้วย แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผ้าไหมในโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ จะได้รับความนิยมสูงแต่ยังมีปัญหาอยู่หลายประการทั้งทางด้านการผลิต การตลาด ฯลฯ ซึ่งจากงานวิจัยของดาราวรรณ (2545) ที่ทำการศึกษาวิจัย สถานการณ์ด้านการผลิต การตลาด และโอกาสทางการตลาดของสินค้าศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ภายใต้โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของภาคเหนือ กรณีศึกษา ผ้าทอตีนจกของจังหวัดแพร่ พบว่า สถานการณ์ทางด้านการผลิตมีปัญหา คือ ชาวบ้านไม่สามารถควบคุมการทอผ้าให้เสร็จทันตามกำหนดเวลาได้ ความเชี่ยวชาญในการทอนั้นขึ้นอยู่กับทักษะและความถนัดเฉพาะตัว สถานการณ์ทางการตลาดมีปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญคือ การทอผ้าไม่ได้มาตรฐาน ขาดความรู้ในเรื่องการปรับปรุงผลิตภัณฑ์ เมื่อมีผู้ทอผ้ามากขึ้นทำให้มีการขายตัดราคาตัวเอง มีคู่แข่งที่สำคัญจากจังหวัดอื่น จากประเทศลาวและพม่า การบริหารจัดการยังไม่ดีพอ รูปแบบของผลิตภัณฑ์ไม่มีความหลากหลายและโดดเด่น อีกทั้งขาดการประชาสัมพันธ์

จากปัญหาดังกล่าวในงานศึกษาของดาราวรรณ และความสนใจผลที่จะเกิดขึ้นจากการพัฒนาโดยผ่านโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ดังกล่าว ทำให้ในการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ของกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหมภายใต้โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ แต่เนื่องด้วยข้อจำกัดในการศึกษาในด้านระยะเวลาและงบประมาณ ทำให้ไม่สามารถศึกษากลุ่มผู้ผลิตผ้าไหมที่เข้าร่วมโครงการทั้งหมดได้ จึงเลือกที่จะศึกษากลุ่มผู้ผลิตผ้าไหมในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ใน 3 จังหวัด คือ จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดชัยภูมิ และจังหวัดนครราชสีมา เนื่องจากผ้าไหมมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีลวดลายที่สวยงาม และมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นพบว่า โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์นั้นจะมีการคัดสินค้าสุดยอด

หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ โดยจัดระดับผลิตภัณฑ์ แบ่งระดับ เป็น 1-5 ดาว โดยกรอบและแนวทางการคิดสรรจะพิจารณาถึงความสามารถในการผลิต (Supply Side) ควบคู่กับความต้องการของตลาด (Demand Side) เป็นหลัก โดยการศึกษาครั้งนี้จะทำการศึกษากลุ่มผู้ผลิตผ้าไหมที่ได้รับคัดเลือกให้เป็นสินค้าสุดยอดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ในปี 2547 ที่ได้ระดับ 4 ดาวขึ้นไปของทั้งสามแห่ง ซึ่งการประเมินผลสัมฤทธิ์ในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ในการกำหนดนโยบายแนวทางปฏิบัติ แนวทางการพัฒนากลุ่มผู้ผลิตผ้าไหม และการให้การสนับสนุนของภาครัฐในอนาคตต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. ศึกษาลักษณะทั่วไปในการผลิตผ้าไหมของกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหมภายใต้โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ในจังหวัดสุรินทร์ ชัยภูมิ และนครราชสีมา
2. ประเมินผลสัมฤทธิ์ของกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหมภายใต้โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ในจังหวัดสุรินทร์ ชัยภูมิ และนครราชสีมา
3. ศึกษาปัญหาและอุปสรรคของกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหมภายใต้โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ในจังหวัดสุรินทร์ จังหวัดชัยภูมิ และ จังหวัดนครราชสีมา

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

1. ทำการศึกษาเฉพาะผ้าไหมที่เข้าร่วมโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นสุดยอดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ในระดับ 4 ดาวขึ้นไป ในปีพ.ศ.2547 จังหวัดสุรินทร์ ชัยภูมิ และนครราชสีมา เท่านั้น
2. ทำการศึกษาโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ในส่วนที่เป็นเฉพาะชุมชนเท่านั้น ไม่รวมถึงกรณีที่เป็น SMEs เนื่องจากชุมชนจะเป็นการรวมตัวกันจากชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ แต่ SMEs จะเป็นลักษณะของผู้ประกอบการคนเดียว
3. ในส่วนของวัตถุประสงค์ ข้อที่สอง การประเมินผลสัมฤทธิ์ของกลุ่มนั้นจะทำการวิเคราะห์โดยใช้ Diamond Model และแบบจำลอง CIPP และจากการวิเคราะห์ด้วยแบบจำลองข้างต้นนำไปสู่การประเมินผลสัมฤทธิ์ของกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหมโดยพิจารณาใน 3 ประเด็น คือ ผลผลิต (Output) ผลกระทบ (Impact) และ อรรถประโยชน์ที่ได้รับ (Utility)

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงลักษณะทั่วไปในการผลิตผ้าไหมของกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหมภายใต้โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ทั้งสามแห่งเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของทั้ง 3 แห่งให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น
2. ทราบถึงผลสัมฤทธิ์ของกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหมทั้งสามแห่ง และสามารถใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย ปรับปรุงแผนงาน ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหมทั้งภายใต้การดำเนินโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์และกลุ่มทั่วไป เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
3. ใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนาผลิตภัณฑ์อื่นๆ ในโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์

1.5 โครงสร้างของวิทยานิพนธ์

บทที่ 1 บทนำ เป็นการกล่าวถึงที่มาและความสำคัญของปัญหาที่นำมาสู่การศึกษาในครั้งนี้ วัตถุประสงค์ในการศึกษา ขอบเขตในการศึกษา และประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาค้างนี้

บทที่ 2 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา เป็นการกล่าวถึงแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการศึกษา รวมถึงเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 3 วิธีการศึกษา เป็นการกล่าวถึงเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ประชากรและการเลือกตัวอย่าง และการวิเคราะห์ข้อมูล

บทที่ 4 ศักยภาพของการผลิตผ้าไหม เป็นการกล่าวถึงลักษณะการผลิตผ้าไหมของกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหมในจังหวัดสุรินทร์ ชัยภูมิ และนครราชสีมา

บทที่ 5 การประเมินผลสัมฤทธิ์ของกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหม เป็นการวิเคราะห์ความสามารถในการแข่งขันตามแนวคิดของ Porter (Porter's Diamond Model) การวิเคราะห์ตามแบบจำลอง CIPP การประเมินผลสัมฤทธิ์ของกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหม และปัญหา อุปสรรคของกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหม จังหวัดสุรินทร์ ชัยภูมิ และนครราชสีมา

บทที่ 6 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ เป็นการสรุปงานศึกษาค้างนี้ ข้อเสนอแนะจากการศึกษาและข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป